

M E N I N G E N

De rubriek 'Meningen' is ingesteld ten einde bij te dragen aan de opinievorming binnen de tandheelkundige professie. Met een zekere regelmaat zullen hierin ook redactionele commentaren verschijnen. Daarnaast kunnen deze kolommen ter beschikking worden gesteld van diegenen die onder eigen verantwoordelijkheid hun inzichten willen vastleggen over onderwerpen die ook de Redactie van belang acht voor de lezerskring van dit tijdschrift.

Redactioneel

CITATIE-ANALYSE

Elders in deze aflevering vindt de lezer een verslag van een onderzoek naar de mate waarin het werk van wetenschappelijke onderzoekers van de Nederlandse (sub-)faculteiten Tandheelkunde zijn weerslag vindt in de internationale vakwereld.¹ Zo'n beoordeling van de wijze waarop de onderzoekstaak van een subfaculteit of van individuen wordt vervuld is allerm minst eenvoudig, want de meting hiervan kan niet zo maar bestaan uit het tellen van het aantal publikaties of van het aantal bladzijden dat ze beslaan. Iedereen voelt intuïtief aan dat de beoordeling van onderzoek méér vergt: véélschrijverij van laag niveau en zonder nieuwsaarde is als wetenschappelijk werk niet acceptabel. Anders gezegd: de kwaliteit zal in de beoordeling betrokken moeten worden. Helaas moeten wij vaststellen dat hiervoor goede meetinstrumenten ontbreken.

Bij het publiceren van onderzoek via artikelen in vakbladen, en dat geldt zeker voor de erkende internationale bladen, is het wetenschappelijke niveau gewaarborgd. In het slechtste geval worden de artikelen beoordeeld door de redactie, maar meestal zijn het befaamde referenten die ingezonden kopij beoordelen op aspecten als methodologische aanpak en beschrijving. De kwalitatieve beoordeling is daarmee uitbesteed aan derden, die een selecterende dan wel corrigerende functie vervullen. Maar ook aan dit 'meetinstrument' kleven nadelen. Onderzoek heeft uitgewezen dat bijvoorbeeld veel gepubliceerde artikelen lang niet voldoen aan de eisen die aan een goede verslaglegging gesteld moeten worden. Tekenend voorbeeld voor deze uitspraak is de vaak signaleerde tekortkoming in de beschrijving van de steekproef: in meer dan de helft van een aantal daarop onderzochte artikelen bleek dit onderdeel niet reproduceerbaar beschreven te zijn.² Voorts bleek uit meer dan één onderzoek dat onder meer de hoeveelheid aangeboden kopij medebepalend is voor de gestrengheid waarmee de normen worden toegepast.² Anderen hebben erop gewezen dat de onderzoeksresultaten zelf van invloed kunnen zijn op het al dan niet geaccepteerd worden van een artikel door een tijdschrift. Klaarblijkelijk zijn redacties

niet erg gesteld op artikelen waarin niet-significante resultaten worden vermeld.² Uiteraard heeft dit niet van doen met de wetenschappelijke waarde van een onderzoek. Kortom, het feit dat een artikel wordt gepubliceerd of niet voor publikatie in aanmerking komt moge veelzeggend zijn, maar het is niet van doorslaggevend belang als meting van kwaliteit. Met het simpele tellen van publikaties in toonaangevende tijdschriften komt men er dus ook niet.

Wetenschappelijk werk dient direct of indirect door te werken in het onderzoek van anderen. De eigenlijke betekenis van een wetenschappelijke publikatie in een algemeen toegankelijk vakblad is dan ook hierin gelegen dat het onderzoek ingepast wordt in het grote raderwerk van de bevindingen van anderen en op zijn beurt een aandrijvende kracht vormt voor nieuw onderzoek.³ De rol nu die de onderzoeker speelt in het raderwerk kan worden afgelezen uit het aantal malen dat zijn werk door 'goede' auteurs wordt geciteerd.³ In de Verenigde Staten van Amerika is hiervoor een op het eerste gezicht bruikbaar meetinstrument ontstaan: de citatie-analyse. Door het aantal malen te tellen dat een auteur aangehaald wordt in gerenommeerde vakbladen krijgt men een indruk van de waarde van zijn onderzoek. De Science Citation Index (SCI) geeft een gedetailleerd overzicht van zulke verwijzingen op natuurwetenschappelijk terrein en de Social Science Citation Index van die op het gebied van de maatschappijwetenschappen.

Natuurlijk valt er af te dingen op de betrouwbaarheid van de citatie-analyse: bedrijvers van beruchte falsificaties scoorden nog korte tijd hoog toen hun misdrijf aan het licht kwam, maar Mendels' baanbrekende en door en door betrouwbare proeven zijn bij zijn leven ternauwernood aangehaald. Minder extreme voorbeelden van de oorzaken van vertekening van het beeld van een onderzoeker liggen allereerst in de grote verschillen in de aanleidingen tot het citeren: gaat het om een detail van een methode of geldt het een fundamenteel nieuw gezichtspunt, is het citaat op zijn beurt aan een ander citerend artikel ontleend of betreft het de zoveelste weerlegging van reeds lang achterhaald werk?³ Voorts speelt de publikatiepolitiek van onderzoeker of onderzoeksgroep een rol.

Weliswaar worden citaten uit eigen werk niet mee geteld, maar door afspraken met mede-onderzoekers kan men met wederzijds citeren een fikse score opbouwen; doen leden van een en dezelfde onderzoeksgroep dit voor elkaar dan is er in wezen ook sprake van zelfcitatie. Anderzijds kan de gang van zaken in een groep ertoe leiden dat goede medewerkers toch zelden als eerste auteurs fungeren; bij een vorm van citatie-analyse die alleen met eerste auteurs rekent komen zij te weinig aan bod. Omvang en aard van het wetenschapsgebied kunnen de citatiescore van een onderzoeker sterk beïnvloeden.⁴ Als op een bepaald gebied weinig onderzoekers werkzaam zijn, zal de citatiescore niet snel oplopen. Hier staat tegenover dat de kans op geciteerd worden klein zal zijn indien er veel over het betrokken onderwerp werd geschreven. Echter, het zullen dan uit de velen vooral de besten zijn die worden gerefereerd.

Bij de beoordeling van een onderzoeker speelt de tijdsduur een belangrijke rol. Vaak duurt het enige tijd voordat een artikel gepubliceerd wordt. Er kunnen zo jaren voorbij gaan vooraleer een flinke citatiescore wordt opgebouwd. Als er inmiddels een goed overzichtsartikel verschijnt kan de reeks citaties afgebroken worden doordat verder vooral de samensteller van het overzicht over het onderwerp geciteerd wordt.

In weerwil van deze en dergelijke kritiek die op de citatie-analyse geleverd kan worden lijkt tot op heden de methode – zeker over een langere tijd genomen – een redelijk betrouwbaar beeld te geven van de wetenschappelijke betekenis van een onderzoeker of een onderzoeksgroep.⁴ Een betere methode lijkt er op het ogenblik niet te zijn, niettemin zal men de citatie-analyse bij het nemen van beleidsbeslissingen niet dan te zamen met andere wijzen van beoordelen (zoals: aantal en kwaliteit van publikaties en het oordeel van vakgenoten) mogen hanteren.

De citatie-analyse steunt op een wel erg kort lijstje van internationale tijdschriften en daarmee is de kwaliteit van de publikaties waarin de citeringen voorkomen min of meer verzekerd. De citeringen zelf verwijzen naar publikaties in alle mogelijk tijdschriften⁴ en al zal een artikel in een internationaal vermaard blad natuurlijk de meeste kans hebben ook geciteerd te worden, er zijn bij de meegetelde citaten wel degelijk ook verwijzingen naar artikelen in het Nederlands Tijdschrift voor Tandheelkunde. Ons Tijdschrift wil overigens in dit opzicht zeker niet concurreren met de grote gespecialiseerde vakbladen, het zou daarmee geen recht doen aan zijn aard als een 'algemeen, niet-specifiek orgaan met een landelijk karakter'.⁵

Het is geen toeval dat het onderzoek naar de citatiefrequentie werd aangevat in een

tijd waarin de overheid de faculteiten en de faculteiten elkaar de maat gingen nemen en dat een eerste rapport hierover op facultair en universitair niveau al dadelijk onderwerp werd van hevige discussie, immers het zou kunnen gaan om het voortbestaan van hele subfaculteiten. Hoewel wat dat betreft de strijd nu gestreden lijkt te zijn, komt het de Redactie voor dat het verslag over het onderzoek van de professie onder ogen van de lezers moet worden gebracht.

Literatuur:

1. *Becker HA, Van der Merwe C.* Beoordeling van publikaties in de (sociale) wetenschappen: een praktisch voorstel. Universiteit en Hogeschool 1980; 27 (1): 3-29.
2. *Hoogstraten JOH.* De machteloze onderzoeker. Meppel/Amsterdam: Uitgeverij Boom, 1979.
3. *Van Rooijen N.* De Science Citation Index als middel om natuurwetenschappelijk en

medisch onderzoek te beoordelen. Universiteit en Hogeschool 1979; 26 (2): 74-82.

4. *Le Pair C.* Beoordeling van onderzoekers. Universiteit en Hogeschool 1980; 27 (3): 210-7.
5. *Redactie.* Koers en bebakening in de tachtiger jaren. Ned Tijdschr Tandheelkd 1980; 87: 33-34.

Juli 1983.

Ingezonden

REACTIE OP REDACTIONEEL COMMENTAAR

In het juli/augustusnummer van dit tijdschrift reageert de redactie op het eerste Interimrapport van de Adviescommissie Opleiding Tandartsen.

Ik wil het niet hebben over de aanbevelingen van deze commissie die door de redactie 'ronduit verbijsterend' worden genoemd omdat zij dat doet 'zonder een spoor van een degelijke onderbouwing'. De commissie lijkt mans genoeg om zelf te reageren.

Ronduit verbijsterend kan de paragraaf 6.6. van de redactie worden genoemd, waarin zonder een spoor van degelijke onderbouwing een aantal uitspraken wordt gedaan. Daaruit blijkt dat het afstoten van deeltaken uit het curatieve handelen van de tandarts naar andere dan genoemde hulpkrachten (mondhygiëniste, tandartsassistent en tandtechnicus) verwarring voor het publiek en bevestiging van het eigen minderwaardigheidsgevoel van de tandarts betekent. Wie zegt en op welke gronden dat elke kunstmatige inbouw uit den boze is?

Waaruit blijkt dat een zelfstandige status voor de mondhygiënist onder de huidige omstandigheden een heilloos experiment is? Is dit het goed onderbouwde antwoord van de redactie op de passage van een brief van de toenmalige staatssecretaris van Volksgezondheid, mevrouw E. Veder-Smit, aan de Tweede Kamer naar aanleiding van het Advies van de Centrale Raad voor de Volksgezondheid van mei 1977?

Zij schrijft: 'Alvorens daadwerkelijk tot institutionalisering van nieuwe tandheelkundige disciplines te besluiten, dient er een duidelijk inzicht te bestaan in de functionele behoefte daaraan en in de noodzaak om bepaalde deelterreinen door anderen dan de tandarts te doen verzorgen.'

De Wereldgezondheidsorganisatie kan haar advies van 1977 dat luidt: 'In a number of centres throughout Europe research units should be established concerned with measuring the effectiveness of systems of providing dental care', op grond van dit redactionele betoog wel intrekken.

De discussie over belangrijke onderwerpen als deze is niet gediend met redactionele standpunten zonder een spoor van een degelijke onderbouwing.

Augustus 1983.

L. Coppes

Naschrift van de Redactie

Uit bovenstaande ontboezeming zou met enig recht de conclusie kunnen worden getrokken dat de schrijver een voorstander is van de verzelfstandiging van het beroep van mondhygiënist. Hij is bijgevolg verbijsterd, zoals hij zegt, over paragraaf 6.6. van boven aangehaalde redactionele commentaar. Daarin wordt de 'zelfstandige status voor de mondhygiënist onder de huidige omstandigheden een heilloos experiment' genoemd.

Het is spijtig dat collega Coppes dit redactionele standpunt niet meteen van de tafel veegt door gegevens uit betrouwbaar Nederlands onderzoek aan te halen, die een 'duidelijk inzicht' geven 'in de functionele behoefte' aan deze hulpkrachten waar – inderdaad – de staatssecretaris in 1977 al om gevraagd heeft. Hij zou deze gegevens dan tevens aan de thans verantwoordelijke staatssecretaris kunnen aanbieden, aangenomen dat deze er thans, zes jaar later, nog op zit te wachten. Deze gegevens zijn er blijkbaar niet.

Nu vraagt Coppes de Redactie steekhoudende argumenten aan te voeren, waarom zij 'tegen' zou zijn.

Wel, wij willen dit graag uitleggen. De Redactie is niet 'tegen' zonder meer. Zij is 'onder de huidige omstandigheden' tegen. Zij vindt mét de staatssecretaris zes jaar geleden, dat er eerst maar eens een duidelijk inzicht dient te bestaan in de behoefte daaraan (zie citaat). Het woord is dus niet aan de Redactie om de staatssecretaris gerust te stellen maar aan collega Coppes bijvoorbeeld. De Wereldgezondheidsorganisatie vraagt alleen maar om onderzoek naar de doeltreffendheid van systemen voor tandheelkundige zorgverlening. Het bovenaangehaalde citaat bevat geen advies, hoogstens een wens naar meer onderzoek. De Redactie steunt dit van harte. Zij is gaarne tot publikatie bereid.

v.S.